

HÜKÜMLÜ KADINLARIN STRESLE BAŞETME STRATEJİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Zeynep Deniz Yöndem
A.İ.B.Ü. Eğitim Fakültesi

ÖZET

Araştırmanın amacı hükümlü kadınların stresle başetme stratejilerinin bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Araştırma 145 hükümlü kadın ile yapılmıştır. Verilerin toplanmasında "Stresle Başetme Stratejileri Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde t- testi, tek yönlü varyans analizi ve Tukey-B testi uygulanmıştır. Araştırmada başetme stratejilerinin kullanımının yaş, medeni durum, evlilik süresi, gelir ve öğrenim düzeyi gibi bazı kişisel niteliklere göre farklılık gösterdiği ancak suçla ilgili değişkenlere göre fazla bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

GİRİŞ

Stres, günlük yaşamda ve bilimsel literatürde çok kullanılan kavramlardandır. Çağımızın stres çağı olduğu, stresten kaynaklanan hastalıkların her geçen gün arttığı sık sık vurgulanmaktadır. Yapılan çalışmalar stresin önemli bazı duygusal, davranışsal ve fizyolojik sorunlara neden olduğunu ortaya koymuştur. Bunlardan kaygı, kızgınlık, depresyon, saldırganlık, madde bağımlılığı, alerjiler, astım, bel ağrısı, kanser, kalp-damar rahatsızlıkları, diyabet, migrenler, kas gerilmeleri, kalp çarpıntısı ve ülser gibi rahatsızlıklardır (Palmer, 1996).

Bazı araştırmacılar stresi organizmayı rahatsız eden dışsal uyarıcılar olarak ele alırken, bazıları da belirli durumlarda bireylerin gösterdiği rahatsız edici tepkiler olarak tanımlamışlardır (Weitz, 1970). Son zamanlarda en çok kabul edilen, Lazarus ve Folkman'ın (1991) ileri sürdüğü etkileşim teorisi ise stresi; talepler ve kaynaklar arasındaki dengesizliğin sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlamaktadır. Bu

teoriye göre, kişinin uyum kaynaklarını aşan ya da zorlayan talepler olduğun da stres durumu ortaya çıkar. Stresin dışsal uyarıcı olarak ele alınmasında araştırmacılar, stresi ortaya çıkaran koşulları belirlemeye çalışmışlardır. Savaşlar, tutukluluk, doğal afetler, yakın birinin ölümü, kanser gibi kronik rahatsızlıklar evrensel stres kaynakları olarak kabul edilmiştir. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar, stres yaratan benzer olaylara bireylerin farklı tepkilerde bulunabildiğini göstermiştir. Birçok kişinin öldüğü, evsiz kaldığı, toplumun bütününün zarara ve yıkıma uğradığı felaketlerde de bazı bireylerin daha az yıkıma uğradıkları gözlenmiştir. Bu bulgular, stresin her zaman dış etkenlerden kaynaklanmadığını; bireylerin yaralanabilirliği, incinebilirliği ve başetme yeterliği gibi bazı kişisel özelliklerine de bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle strese neden olan koşulların, tehlikeli ya da tehdit edici olarak algılanmasında kişilik özelliklerinin ve başetme yeteneklerinin önemli olduğu görülmüştür (Lazarus, 1976).

Başetmenin genel olarak algılanan tehditi ya da problemi hafifletme amacının olduğu kabul edilse de, başetme davranışı bir süreçtir ve sonucun başarılı ya da başarısız olması ile doğrudan ilgili değildir (Palmer, 1996). Ancak problemi çözümlenmeye yönelik başetme stratejilerinin daha uyumlu, kişiyi daha çok geliştirici; duyguları düzenlemeye yönelik stratejilerin ise uyumsuz, savunucu ve gelişimi engelleyici olduğuna ilişkin yaygın bir görüş bulunmaktadır. Araştırmalar duygu odaklı stratejilerin daha fazla ve dengesiz olarak kullanılmasının sağlığı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Punamaki, 1986; Fondacaro ve Moos, 1987; Nelson, 1989).

Tutukluluk evrensel olarak stresli bir yaşantı olarak kabul edilse de, tutuklulukla sonuçlanan suç davranışının altında yatan etkenlerin belirlenmesi, araştırmacıları daha çok ilgilendirmiştir. Zamble ve Porporino (1988)'nin hükümlülerle yaptıkları kapsamlı çalışmalarda, hükümlülerin büyük çoğunluğunun yaygın ve sıradan yaşam sorunları ile başetmede yetersiz oldukları gözlenmiştir. Ülkemizde suçlu grupları ile yapılan araştırmalarda daha çok suç işleme davranışının altında yatan toplumsal etkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada hükümlü kadınların stresle başetme stratejilerinin bazı kişisel nitelikler ile suçla

ve hükümlülükle ilgili bazı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye genelinde, adli suçtan cezaevlerinde bulunan hükümlü kadınlardan oluşmaktadır. Uygulamanın yapıldığı 1997 yılı yaz döneminde, adli suçtan yatan hükümlü kadın sayısı 598 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini 13 farklı cezaevinden ve toplam 145 hükümlü kadından oluşmaktadır. Örneklem evrenin yaklaşık % 25'ini temsil etmektedir. Örneklemi oluşturan hükümlü kadınların yaş ranjı 18-59 ve yaş ortalaması 32'dir. Örneklemi oluşturan hükümlü kadınların buldukları cezaevlerine göre dağılımı, örneklem ve evren içindeki yüzde oranları Tablo-1 de verilmiştir.

TABLO-1

Örneklemi Oluşturan Hükümlü Kadınların Cezaevlerine Göre Dağılımı,
Evren ve Örneklem İçindeki Yüzde Oranları

CEZAEVLERİ	SAYI	Örneklem İçindeki Yüzde (%)	Evren İçindeki Yüzde (%)
Sivas Yarı Açık Cezaevi	26	17.93	4.35
Manisa Kapalı Cezaevi	14	9.66	2.34
Nazilli Kapalı Cezaevi	14	9.66	2.34
Denizli Kapalı Cezaevi	13	8.97	2.17
Eskişehir Kapalı Cezaevi	13	8.97	2.17
Aydın E Tipi Cezaevi	11	7.59	1.84
Muğla Kapalı Cezaevi	11	7.59	1.84
Afyon E Tipi Cezaevi	9	6.21	1.51
Akhisar E Tipi Cezaevi	9	6.21	1.51
Bakırköy Kadın ve Çocuk Cez	8	5.52	1.34
Uşak Kapalı Cezaevi	7	4.83	1.17
İzmir Kapalı Cezaevi	5	3.45	0.84
Kütahya Kapalı Cezaevi	5	3.45	0.84
TOPLAM	145	% 100.00	% 25.00

Veri Toplama Araçları

Stresle Başetme Stratejileri Ölçeği (SBSÖ); SBSÖ'nin orijinali "Ways of Coping Checklist (WCC)" Folkman ve Lazarus tarafından geliştirilmiş olup, genel veya belirgin bir duruma özgü strese karşı bireylerin kullandığı davranışsal ve bilişsel başetme stratejilerini belirlemeye yönelik bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Siva (1991) tarafından yapılmıştır. Ancak uyarlama çalışmasında, ölçekdeki maddelerin ve alt ölçeklerin orijinali ile tam olarak benzerlik göstermesi aranmamıştır. "Kadercilik" ayrı bir alt ölçek olarak eklenmiştir. Siva tarafından geliştirilen bu ölçek planlı davranma, kadercilik, duygu kontrolü, gizleme-saklama, kabullenme, büyüme-olgunlaşma ve çaresizlik-yardım arama olarak 7 alt ölçekten ve toplam 74 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yanıtlama şekli 5'li iderecelendirme ölçeği türündedir. SBSÖ, alt ölçeklere göre puanlar vermekte ve ölçekten toplam puan elde edilememektedir.

SBSÖ'nin geçerlik çalışması Siva (1991) tarafından faktör analizi yöntemiyle yapılmıştır. Daha önce yapılan güvenilirlik çalışmalarında ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .80 (Uçman 1990) ve .91 (Siva 1991) olarak bulunmuştur. Bu çalışmada her alt ölçeğe ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre alt ölçeklerin güvenilirlik katsayıları; planlı davranma .74, kadercilik .84, duygu kontrolü .57, gizleme-saklama .32, kabullenme .76, büyüme-olgunlaşma .70 ve çaresizlik yardım arama .75 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca testin tekrarı yöntemiyle yapılan güvenilirlik çalışmasında, alt ölçeklerin güvenilirlik katsayıları; planlı davranma .80, kadercilik .80, duygu kontrolü .78, gizleme-saklama .77, kabullenme .90, büyüme-olgunlaşma .65 ve çaresizlik yardım arama .82 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu; yaş, medeni durum, evlilik süresi, gelir düzeyi, öğrenim düzeyi gibi kişisel değişkenleri ve işlenen suç türü, alınan ceza süresi, cezaevinde kalma süresi gibi suçla ve hükümlülükle ilgili değişkenleri içermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde “t-testi” ve “Tek Yönlü Varyans Analizi” tekniği uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda F değerinin anlamlı çıktığı durumlarda hangi gruplar arasında anlamlı ilişki olduğunun belirlenmesi amacıyla “Tukey-B” testi uygulanmıştır. Hata payı $p < .05$ olarak alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde kişisel niteliklere ve suçla ilgili değişkenlere göre olmak üzere bulgular iki başlık halinde özetlenerek tartışılmıştır.

1.Hükümlü Kadınların Stresle Başetme Stratejilerinin Bazı Kişisel Niteliklere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Hükümlü kadınların başetme stratejileri yaş, medeni durum, evlilik süresi, gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi değişkenlerine göre incelenmiştir. Tablo-2’de hükümlü kadınların yaşlarına göre başetme stratejilerinin kullanımına ilişkin varyans analizi sonuçları özetlenmiştir.

TABLO-2

Hükümlü Kadınların Yaşlarına Göre SBSÖ’nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

STRATEJİLER	YAŞ GRUPLARI						SONUÇ
	20 ve Altı n=10	21-25 n=32	26-30 n=33	31-35 n=19	36-40 n=24	41 ve Üstü n=27	
Planlı Davranma	45.90+5.57	49.91+8.27	55.73+6.31	56.58+6.50	55.96+4.13	53.67+7.77	F=6.44 Önemli
Kadercilik	42.70+9.93	36.70+9.09	43.18+10.5	47.21+6.10	43.04+10.15	46.70+6.93	F=5.52 Önemli
Duygu Kontrolü	29.50+5.15	27.00+4.79	30.55+4.86	31.05+4.86	30.75+4.10	31.07+4.38	F=3.54 Önemli
Gizleme-Saklama	10.30+2.31	11.00+2.31	11.79+2.39	12.63+2.06	11.17+3.60	12.41+2.47	F=2.14 Önemsiz

Kabullenme	31.70+6.40	28.44+5.92	33.73+8.52	36.26+5.66	32.21+8.25	32.22+4.51	F=4.03 Önemli
Büyüme-Olgunlaşma	30.00+3.37	30.00+5.47	33.91+4.60	34.37+4.36	33.04+3.62	32.93+5.55	F=3.59 Önemli
Çaresizlik-Yardım Arama	47.22+8.52	48.84+9.07	52.61+8.95	54.42+6.96	53.21+7.46	56.41+5.55	F=3.36 Önemli

P<.05

Tablo-2’de planlı davranma, kadercilik, duygu kontrolü, kabullenme, büyüme olgunlaşma ve çaresizlik yardım arama stratejilerinin kullanımında yaş grupları arasında anlamlı ($p<.05$) farklılıklar gözlenirken, gizleme-saklama stratejisinin kullanımında anlamlı fark görülmemiştir. Tukey-B sonucunda ise planlı davranma, kadercilik, kabullenme ve duygu kontrolü stratejilerinin 26 yaş ve üstündekiler, büyüme-olgunlaşma stratejisinin 26-35 yaş dönemindekiler, çaresizlik yardım arama stratejisinin ise 41 yaş ve üstündekiler tarafından daha fazla kullanıldığı bulunmuştur. Silverman ve Vega (1994) hükümlülerle yaptıkları çalışmada, yaşlı hükümlülerin çevrelerindeki stres kaynaklarına karşı daha duyarlı oldukları halde gençlere göre kızgınlığını daha iyi kontrol edebildiklerini; Aldwin, ve ark., (1996) ise orta yaşlı bireylerin problem çözmeyi, yaşlıların kaçma-kaçınma gibi pasif stratejileri daha çok kullandıkları bulgusunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgular bu araştırmadan elde edilen bulguları güçlendirmektedir. Yetişkinlerin gençlere göre planlı davranma, kabullenme ve duygu kontrolü stratejilerini daha fazla kullanması ve kullanılan stratejilerin çeşitlilik göstermesi, olumlu ya da olumsuz yaşam deneyimlerinin artması sonucu başetme stratejilerinin de daha iyi öğrenilmiş olmasından kaynaklanabilir. Kadercilik toplumumuzda yaygın olarak kullanılan bir strateji olmasına karşın bu stratejiyi gençlerin daha az kullanması, önlerinde uzun bir yaşam süreci ve seçenekler olduğunu dikkate alarak kendi kaderlerini kendilerinin belirleyebileceği şeklinde bir düşünce biçimi geliştirmiş olmalarına bağlanabilir. Yetişkinlik döneminde ise insanlar yaşamlarında birçok şeyi kontrol edemediklerini gözleyerek dışsal bir neden olarak kadere sorumluluk yükleyebilirler. Büyüme-olgunlaşma stratejisinin yetişkinlik döneminde fazla kullanılması, içinde bulunulan gelişim döneminin olayları algılama ve değerlendirme

yaklaşımlarını da etkilediğine işaret etmektedir. Olgunluk dönemi olarak da geçen yetişkinlik döneminde bireyler kendilerini gençlere göre daha deneyimli olarak değerlendirmektedir. Dönemin bu özelliğinin olayları birer deneyim ve yaşantı zenginliği olarak kabul etme şeklinde başetme stratejilerine de yansıdığı düşünülebilir. Benzer şekilde çaresizlik-yardım arama stratejisinin ise 41 yaş ve üstündekiler tarafından fazla kullanılması (yetişkinlik) döneminin sonlarına doğru yaşlılık dönemine özgü umutsuzluk duygularının başetme stratejilerini etkilediğine ve daha pasif stratejiler kullandıklarına işaret etmektedir.

TABLO-3

Hükümlü Kadınların Medeni durumlarına Göre SBSÖ'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

STRATEJİLER	YAŞ GRUPLARI			SONUÇ
	Evli n=60	Bekar n=19	Dul n=66	
Planlı Davranma	54.32+6.29	51.95+10.00	53.27+7.49	F= .81 Önemsiz
Kadercilik	46.02+8.05	38.53+12.55	40.97+9.33	F=6.85 Önemli
Duygu Kontrolü	30.98+4.81	28.32+6.25	29.44+4.30	F=2.60 Önemsiz
Gizleme-Saklama	11.72+2.68	11.68+3.00	11.55+2.53	F= .07 Önemsiz
Kabullenme	35.45+5.46	29.21+9.30	30.97+7.00	F=9.62 Önemli
Büyüme- Olgunlaşma	33.60+4.63	31.11+6.14	31.92+4.77	F=2.73 Önemsiz
Çaresizlik-Yardım Arama	54.53+8.00	48.95+11.72	51.56+7.92	F=3.75 Önemli

P<.05

Tablo-3'de varyans analizi sonuçlarına göre kadercilik, kabullenme ve çaresizlik yardım arama stratejilerinin kullanımı medeni duruma göre farklılık gösterirken, planlı davranma, duygu kontrolü, gizleme-saklama ve büyüme-olgunlaşma stratejilerinin kullanımı medeni duruma bağlı bir değişim göstermemektedir. Varyans analizi sonucunda yapılan "Tukey-B testi" evli kadınların bekar ve dulkadınlara kıyasla kadercilik, kabullenme ve çaresizlik-yardım arama stratejilerini p<.05 düzeyinde anlamlı bir biçimde daha fazla kullandıklarını göstermiştir.

Nelson (1989) boşanmış kadınların daha fazla sorunlarının olduğunu ve psikolojik sorunlar açısından riskli bir grup olduklarını; Kahana ve ark. (1995) ise evli olmamanın strese yatkınlığı artırdığını ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda D'Ercole (1988) ve Nelson (1990) yardım alma davranışının stres karşısında koruyucu bir işlevi olduğunu belirlemişlerdir. Bu bulgular dikkate alındığında bu araştırmadan elde edilen yardım alma stratejisini evlilerin daha fazla kullanmaları, evlilik ilişkisinin yardım alma-verme davranışını gerektirdiği ve artırdığı şeklinde yorumlanabileceğini düşündürmektedir. Ancak evlilerin planlı davranma ve büyüme-olgunlaşma gibi daha aktif ve olumlu stratejilerden çok kadercilik, kabullenme gibi pasif stratejileri kullandıkları bulgusu da gözardı edilmemelidir. Bu durumda İçli (1995)'nin suçlu ve suçlu olmayan kadınların şiddet karşısında sabretme ve kabullenme yi tercih ettikleri bulgusu da dikkate alınarak, bizim toplumumuzda evlilik gibi uzun süreli ve yoğun bir birlikteliğin sürdürülmesinde kabullenme ve kaderine katlanma gibi bir yaklaşımın geçerli olduğu düşünülebilir.

TABLO-4

Hükümlü Kadınların Evlilik Sürelerine Göre SBSÖ'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve t-Değerleri

STRATEJİLER	EVLİLİK SÜRESİ	n	$\bar{x}$	s	SONUÇ
Planlı Davranma	0-5 Yıl	40	50.68	7.64	t=3.34*
	6 ve Fazla	86	55.26	6.10	Önemli
Kadercilik	0-5 Yıl	40	40.23	9.79	t=2.36*
	6 ve Fazla	86	44.52	8.85	Önemli
Duygu Kontrolü	0-5 Yıl	40	28.45	4.97	t=2.65*
	6 ve Fazla	86	30.85	4.21	Önemli
Gizleme-Saklama	0-5 Yıl	40	11.33	2.20	t=1.05
	6 ve Fazla	86	11.80	2.76	Önemsiz
Kabullenme	0-5 Yıl	40	31.23	7.69	t=1.83
	6 ve Fazla	86	33.77	6.27	Önemsiz
Büyüme-Olgunlaşma	0-5 Yıl	40	30.70	5.13	t=3.10*
	6 ve Fazla	86	33.60	4.31	Önemli
Çaresizlik-Yardım Arama	0-5 Yıl	40	50.10	8.96	t=2.40*
	6 ve Fazla	86	54.03	7.70	Önemli

*t=1.96 (.05), Sd=124

Tablo-4'de görüldüğü gibi evlilik süresi 6 yıl ve daha fazla olanların evlilik süresi 5 yıldan az olanlara göre planlı davranma,

kadercilik, duygu kontrolü, büyüme-olgunlaşma ve çaresizlik-yardım arama stratejilerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları, kabullenme ve gizleme saklama stratejilerinde ise evlilik süresine göre farklılık olmadığı bulunmuştur. Evlilik süresi arttıkça kullanılan stratejilerin çeşitliliğinin de arttığı, uzun süreli evlilik sürdürenlerin olumlu stratejileri anlamlı düzeyde fazla kullandıkları gözlenmektedir. Bu durumda hükümlü kadınların, başka bireysel nitelikleri ve içinde buldukları toplumsal koşullar da dikkate alınarak, uzun süreli bir birlikteliği sürdürüp sürdüremediklerine bakılarak uyumlarının ve başatme stratejilerinin yordanabileceği düşünülebilir.

TABLO-5

Hükümlü Kadınların Gelir Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımları ile SBSÖ'nin Alt Ölçeklerine İlişkin Puanlarının Ortalamaları, Standart Hataları ve t-Değerleri

STRATEJİLER	GELİR DÜZE	n	$\bar{x}$	s	SONU
Planlı Davranma	Düşük	51	54.12	8.15	t= .67
	Orta veYüksek	94	53.21	6.98	Önems
Kadercilik	Düşük	51	45.39	7.54	t=2.72
	Orta veYüksek	94	41.30	10.43	Önem
Duygu Kontrolü	Düşük	51	30.90	4.40	t=1.94
	Orta veYüksek	94	29.34	5.01	Önems
Gizleme-Saklama	Düşük	51	12.43	2.48	t=2.79
	Orta veYüksek	94	11.20	2.63	Önem
Kabullenme	Düşük	51	34.63	5.92	t=2.76
	Orta veYüksek	94	31.49	7.55	Önem
Büyüme-Olgunlaşma	Düşük	51	33.00	5.28	t= .87
	Orta veYüksek	94	32.24	4.80	Önems
Çaresizlik-Yardım Ar	Düşük	51	54.75	8.54	t=2.38
	Orta veYüksek	94	51.20	8.56	Önem

*t=1.96 (.05), Sd=143

Tablo-5'de gelir düzeyi düşük olan hükümlü kadınların kadercilik, gizleme-saklama, kabullenme ve çaresizlik-yardım arama stratejilerini gelir düzeyi orta ve yüksek düzeyde olanlara göre daha fazla kullandıklarını gösterirken planlı davranma, duygu kontrolü ve büyüme-olgunlaşma stratejilerinin kullanımının gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu durumda gelir düzeyi düşük olanların daha çok duygu odaklı ve pasif stratejiler kullandıkları söylenebilir.

Araştırmaların birçoğunda da benzer bulgulara rastlanmıştır. D'Ercole (1988) ve Nelson (1989) boşanmış kadınlarda düşük gelirin ve yaşam standardı düşüklüğünün, yaşam güçlükleri ve zorlanmalar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu ve bu koşulların depresyon düzeyini de artırdığını bulmuşlardır. McLeod ve Kessler (1990) sosyo-ekonomik düzey düşüklüğünün genel olarak; Kahana ve ark. (1995) da yaşlılarda yoksulluğun strese yatkınlığı artırdığını bulmuşlardır. Hükümlülerle yapılan bir çalışmada (Mabli ve ark. 1985) ise alt sosyo-ekonomik düzeydeki hükümlülerin diğerlerine göre tahliye öncesi stresi daha yoğun yaşadıkları gözlenmiştir. Başka bazı araştırma bulguları da dikkate alındığında gelir düzeyi düşüklüğünün hem suç işleme davranışının altında yatan hem de başetme stratejilerini etkileyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Tablo-6'da hükümlü kadınların öğrenim düzeylerine göre SBSÖ'nin alt ölçek puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları verilmiştir.

TABLO-6

Hükümlü Kadınların Öğrenim Düzeylerine Göre SBSÖ'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi

STRATEJİLER	SONUÇLARI			SONUÇ
	Okur Yazar Olan-Olmayan n=45	İlkokul ve Ortaokul n=76	Lise ve Üniversite n=24	
Planlı Davranma	55.44+6.16	52.99+8.07	51.67+6.75	F=2.53 Önemsiz
Kadercilik	49.29+5.50	41.38+9.26	34.75+9.67	F=25.80 Önemli
Duygu Kontrolü	31.80+4.45	29.55+4.69	27.88+4.83	F=7.54 Önemli
Gizleme-Saklama	12.38+2.53	11.45+2.71	10.83+2.33	F=3.18 Önemsiz
Kabullenme	37.33+4.60	31.43+6.74	27.38+7.44	F=22.33 Önemli
Büyüme Olgunlaşma	33.87+4.64	32.07+5.13	31.38+4.67	F=2.67 Önemsiz
Çaresizlik-Yardım Arama	57.09+6.92	51.39+8.68	47.08+7.70	F=13.56 Önemli

P<.05

Tabloda görüldüğü gibi öğrenim düzeyleri farklı hükümlü kadınlar arasında kadercilik, duygu kontrolü, kabullenme ve çaresizlik-

yardım arama stratejileri yönünden bazı farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Tukey-B testi sonucunda öğrenim düzeyi düşük hükümlü kadınların kadercilik, duygu kontrolü, kabullenme ve çaresizlik-yardım arama stratejilerini anlamlı düzeyde ($p<.05$) öğrenim düzeyi yüksek olanlara göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Planlı davranma, gizleme saklama ve büyüme-olgunlaşma stratejilerinin kullanımında öğrenim düzeyine göre fark olmadığı gözlenmiştir. Hükümlülerin öğrenim düzeyinin genelde düşük olduğu (Kulak, 1996) ve öğrenim düzeyi düşük kadınların daha çok şiddet gördüğü (İçli, 1995) bulguları da dikkate alındığında öğrenim düzeyi düşük olanların daha pasif stratejiler kullandıkları söylenebilir. Bu bulgularla benzer olarak, Uçman (1990) öğrenim düzeyi düşük bireylerin kadercilik, çaresizlik, batıl inanç ve düşünceler, kendini yeme ve duygu kontrolü gibi stratejileri daha fazla kullandıklarını bulmuştur. Öğrenim düzeyi düşük olanların daha çok pasif stratejiler kullanmaları, planlı davranma ve büyüme-olgunlaşma gibi daha aktif ve uyumlu stratejilerin yaşam deneyimleri ile birlikte öğrenildiğine işaret etmektedir. Eğitim sürecinin her aşamasında bir yaşantı zenginliği ve öğrenme durumu söz konusu olduğundan bu yaşantıdan yoksun olanların başetme becerilerinin de daha kısıtlı olabileceği düşünülebilir.

2. Hükümlü Kadınların Stresle Başetme Stratejilerinin Suçla ve Hükümlülükle İlgili Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Hükümlü kadınların başetme stratejileri işlenen suç türü, alınan ceza süresi, cezaevinde kalma süresi yakınlarıyla görüşüp görüşmeme değişkenleri açısından ele alınmıştır. Başetme stratejilerinin hiçbirinde adam öldürme ile diğer suç türleri arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, Zamble ve Porporino (1988)'nin hükümlü erkeklerle yaptıkları araştırmada, başetme stratejilerinin işlenen suç türüne göre farklılık göstermediği ve Demir (1996)'in cezaevine uyum ve psikiyatrik belirtiler yönünden suç türleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı bulguları ile desteklenmektedir. Bulgular cezaevinde kalma süresinin de hiçbir başetme stratejisinin kullanımını etkilemediğini ortaya koymuştur. Freeman (1996)'ın hükümlü kadınlarla yaptığı çalışmada, bu araştırmanın bulgusu ile paralel olarak cezaevinde

kalma süresi ile depresyon düzeyi ya da başetme becerileri arasında anlamlı ilişki olmadığını ortaya konmuştur. Bununla birlikte başka bazı araştırmalarda, cezaevinde uzun süre kalmanın hafıza kaybı, düşünce bulanıklığı gibi bilişsel sorunlara ya da içe dönüklük, çekingenlik gibi başka insanlarla ilişkilere ilişkin sorunlara ve gerçeğe bağların koparılması, obsesyonlar gibi psikotik belirtilere neden olduğuna ilişkin sonuçlar da bulunmaktadır. Farklı bir şekilde cezaevinde kısa süre kalanlarda kaygı, depresyon ve mutsuzluk duygularının daha yoğun yaşandığına ilişkin araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır (Akt. Zamble ve Porporino, 1988).

Suçla ve hükümlülükle ilgili değişkenlerden yalnızca alınan ceza süresinin başetme stratejilerinin bazılarında farklılıklar yarattığı gözlenmiştir. Tablo-7'de alınan ceza süresine göre varyans analizi sonuçları özetlenmiştir.

TABLO-7

Hükümlü Kadınların Aldıkları Ceza Süresine Göre SBSÖ'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi

Sonuçları

STRATEJİLER	CEZA SÜRESİ				SONUÇ
	1Yıl ve Daha Az n=18	2-5 Yıl n=28	6-10Yıl n=27	11 Yıl ve Fazla n=72	
Planlı Davranma	56.28±4.14	53.82±5.04	51.15±8.20	53.63±8.27	F=1.81 Önemsiz
Kadercilik	46.78±6.83	44.43±7.72	42.15±9.15	41.29±10.88	F=1.93 Önemsiz
Duygu Kontrolü	32.44±3.48	29.57±4.92	29.81±5.70	29.40±4.65	F=1.99 Önemsiz
Gizleme-Saklama	11.61±2.40	11.68±3.06	11.89±2.47	11.53±2.63	F= .12 Önemsiz
Kabullenme	36.39±5.17	32.32±4.88	34.26±7.33	31.13±7.87	F=3.35 Önemli
Büyüme Olgunlaşma	36.11±2.59	31.57±4.79	31.37±4.49	32.40±5.31	F=4.24 Önemli
Çaresizlik-Yardım Arama	56.78±6.87	52.43±7.25	53.04±9.83	51.15±8.94	F=2.11 Önemsiz

P<.05

Varyans analizi sonuçları ceza süresi 1 yıl ve daha az olanların kabullenme ve büyüme-olgunlaşma stratejisini ceza süresi fazla olanlara göre daha fazla kullandıklarını; planlı davranma, kadercilik, duygu

kontrolü, gizleme-saklama ve çaresizlik-yardım arama stratejilerinin ceza süresinin fazla ya da az olmasına göre farklılık göstermediğine işaret etmektedir. Ceza süresi fazlalığının bir takım psikolojik etkilerinin olduğuna ilişkin başka bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır. MacKenzie ve Goodstein (1985) ceza süresi fazla olan hükümlülerin özellikle cezaevine ilk girdiklerinde stres düzeylerinin yüksek ve öz-saygı düzeylerinin daha düşük olduğunu bulmuştur. Zamble ve Porporino (1988) ceza süresi fazla olanlarda mutsuzluk duygularının daha yoğun, öz-saygı düzeyinin düşük, geleceğe ilişkin daha karamsar oldukları ve daha çok kendilerini suçlama eğiliminde oldukları gibi bulgular elde etmişlerdir. Benzer şekilde Demir (1996) uzun süreli ceza alanların hükümlülüğe uyumlarının daha düşük olduğunu ve psikiyatrik belirtilerin daha fazla olduğunu gözlemiştir. Ceza süresi az olan hükümlülerin kabullenme ve büyüme-olgunlaşma stratejilerini daha fazla kullanmaları, belirlenen süre içerisinde cezasını çekme ve bu yaşantıyı bir deneyim-olgunluk olarak değerlendirip yaşamını sürdürme düşüncesi geliştirdiklerine işaret etmektedir. Bununla birlikte ülkemizde sık sık yinelenen “af” durumu ile birlikte, ceza süresi fazla olanların da her an bir af beklentisi içinde oldukları söylenebilir. Bu durum ceza süresi değişkeninin kullanılan stratejiler bakımından gruplar arasında belirgin bir farklılık göstermesini engelleyebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonucu genel olarak değerlendirildiğinde hükümlü kadın örnekleminde duyguları kontrol etmeye yönelik pasif stratejilerin kullanımının yaygın olduğu söylenebilir. Aynı zamanda duyguları kontrol etmeye yönelik pasif stratejilerin suçla ve hükümlülükle ilgili değişkenlerden çok kişisel niteliklere göre bazı anlamlı farklılıklar gösterdiği gözlenmiştir. Özellikle gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi düşük bireylerin kullandıkları başetme stratejilerinin daha pasif, duygu odaklı stratejiler olduğu dikkati çekmektedir. Bununla birlikte yetişkinlerin gençlere göre, uzun süreli bir evlilik sürdürenlerin sürdüremeyenlere göre daha olumlu stratejiler kullanabildikleri araştırmadan çıkarılabilecek önemli bazı bulgulardır. Bu bulgular bir bakıma başetme stratejilerinin yaşla ve yaşam deneyimleri ile gelişip değiştiğine de işaret etmektedir. Bu bulgular doğrultusunda cezaevlerinde psikolojik yardım

hizmetlerinin etkili olarak sunulmasının önemi ve gereği vurgulanabilir. Bu hizmetlerin sunulmasında özellikle stresle başetme becerileri, kızgınlık kontrolü ve iletişim becerileri gibi programlara yer verilebilir. Bununla birlikte cezaevlerinde yapılabilecek farklı nitelikteki araştırmalar suç davranışının ve suçlu kişiliğin tanınması açısından yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- ALDWIN, C. M.; K. J. SUTTON; G. SHIARA ve ark. (1996). "Age Differences in Stress, Coping, and Appraisal: Findings from Normative Aging Study," *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 51B (4): 178-188.
- DEMİR, E. G. (1996). **Hükümlülerin Genel Psikiyatrik Belirtiler Yönünden Değerlendirilmesi: Bir İzleme Çalışması**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- D'ERCOLE, Ann. (1988). "Single Mothers: Stress, Coping and Social Support," *Journal of Community Psychology*, 16 January: 41-54.
- FONDACARO, M. R. ve R.H. MOOS. (1987). "Social Support and Coping: A Longitudinal Analysis," *American Journal of Community Psychology*, 15 (5): 653-673.
- FREEMAN, D. A. (1996). "The Association of Visitations, Depression, and Coping Skills in Incarcerated Women," *Dissertational Abstract International*, 58 (5) November 1997.
- İÇLİ, Tülin G. (1995). **Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu**. T.C Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- KAHANA, E.; C. REDMOND; G. J. HILL VE Ark. (1995). "The Effects of Stress, Vulnerability, and Appraisal on the Psychological Well Being of the Elderly." *Research on Aging*, 17:459-489.
- KULAK, Hatice. (1996). "Kasten Adam Öldürme Suçu Faillerinin Kişilik Yapıları ve Sosyodemografik Özellikleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- LAZARUS, R. S ve S. FOLKMAN. (1991). "The Concept of Coping," *Stress and Coping: An Anthology* (3. Baskı). (Edt. Monat A. ve R. S. Lazarus). New York: Columbia University Press, 183-187.
- MABLI, J.; S. M. GLICK; M. HILBURN ve ark. (1985). "Prerelease Stress in Prison Inmates," *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 9 (3): 43-56.

- MACKENZIE, D.L. ve L. GOODSTEİN. (1985). "Long-term Incarceration Impacts and Characteristics of Long-term Offenders," **Criminal Justice and Behavior**, 12 (4): 395-414.
- MCLEOD, J. D ve R.C. KESSLER. (1990). "Socioeconomic Status Differences in Vulnerability to Undesirable Life Events," **Journal of Health and Social Behavior**, 31 June: 162-172.
- NELSON, Geoffrey. (1989). "Life Strains, Coping and Emotional Well-Being: A Longitudinal Study of Recently Separated and Married Women," **American Journal of Community Psychology**, 17 (4): 459-483.
- _____. (1990). "Women's Life Strains, Social Support, Coping, and Positive and Negative Affect: Cross-Sectional and Longitudinal Tests of the Two-Factor Theory of Emotional Well-Being," **Journal of Community Psychology**, 18. July: 239-263.
- PALMER, S. (1996). "Developing Stress Management Programmes," (Edt. Woolfe, R.ve W. Dryden). London: Sage Publications.
- SILVERMAN, Mitchell ve M. VEGA. (1994). "Reactions of Prisoners to Stress as a Function of Personality and Demographic Variables," **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, 34 (3): 187-196.
- SİVA, N. Ayşe. (1991). **İnfertilite'de Stresle Başetme, Öğrenilmiş Güçlülük ve Depresyon'un İncelenmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara:Hacettepe Üniversitesi.
- UÇMAN, Perin. (1990). "Ülkemizde Çalışan ve Çalışmayan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar," **Psikoloji Dergisi**. 7 (24) : 58-75.
- WEITZ, J. (1970). "Psychological Research Needs on the Problems of Human Stress," **Social and Psychological Factors in Stress** (Edt. Joseph E. and Grath Holt) Rinehart and Winston, Inc. 124-176.
- ZAMBLE, E. ve F. J. PORPORINO. (1988). **Coping, Behavior, and Adaptation in Prison Inmates**. New York: Springer Verlag.